

7. 6. Tempo in melodija

7. 6. 1. Tempirana bomba ali uspavanka?

Najbrž skoraj vsi znate voziti avto. Kako je videti udobna vožnja? To zagotovo ni izmenjava tiščanja na pospešek in silovitega zaviranja. Tudi v leposlovni prozi je tako. Bralčevo pozornost pazljivo vodite s pomočjo tempiranja. Nekaj naredite s časom in osebo, a večino s pospeševanjem in zaviranjem dogajanja. Tudi na vožnji proznega dela od začetka do konca predstavljate v višjo prestavo in vračate v nižjo, dodajate in odvezmete plin dogajanja.

Kdaj morate prestaviti v višjo prestavo? Kdaj morate umiriti žogico zgodbe? Ljubezensko pripoved in akcija sta drugače tempirani. Bistvo tempa je navezava bralčeve pozornosti na potek zgodbe. Mislite, da samo v akcijsko zgodbo sodi hiter tempo? Je romantika rezervirana za ležerno drobencljanje?

Odgovor je ne.

V akcijski povesti so hitre pasaže postavljene drugače kot v romantičnih zgodbah. Fokus hitrosti je na drugih elementih vsebine. Če so pri akciji fine hitre fizične poteze, pri romantiki podobno pričakujemo pri barantanju s čustvi likov. Hitrost je običajno namenjena finalom – odstavka, poglavja ali zgodbe.

Dajem vam primer, ki sem ga že pripravil za delavnico *Prva stran*.

Luka jo zagleda. Pristopi. Pozdravita se. Prime njeno ročico. Izgubi se v njegovi veliki dlani. Spogledata se. Oče čaka. Posvetita se očetu. Luka zgrabi vrečo krompirja. Ana oprta vrečo solate. Razporedita pridelke. Oče ju nejevoljno opazuje. Ane ne mara. Mestnih deklet nasploh ne mara. Nikoli jih ni. Nikoli jih ne bo.

Preberite zgornji odstavek. Kako vam zveni? Nič kaj prijetno. Še vtiranje soli v rano je manj boleče. Vendar pa takšen način podajanja zgodbe izpade popolnoma drugače, če ga uporabimo za spodnji primer.

Lojze zamahne. Kovina zažvenketa. Orjak vrne udarec. Odskoči. Za las. Samo delec sekunde. Aha, šibka točka. Velikanska sekira zapleše. Znova. Še en odskok. Zdaj! Z vso močjo zarine meč. Orjak živalsko zatuli.

Kaj ste opazili? Med obema primeroma je precejšnja vsebinska razlika! Ste razumeli bistvo obeh pripovednih kosov?

Takšen telegrafski stil pisanja naj obsega samo nekaj vrstic besedila na natančno tempiranih mestih. Ne uporabljajte ga prepogosto, saj izgubi svojo ostrino in verjetno tudi bralčevo željo po nadaljnjem branju.

Z odličnim umeščanjem vodi bralčevo pozornost kot nekakšno valovanje. Večino časa naj bo gladina pripovedi mirna, a vsake toliko naj si sledijo bombastični akcijski udarci.

! Tempo pripovedi je izjemnega pomena za vsako leposlovno prozo. Odličen pokazatelj delovanja ali nedelovanja zgodbe je

BRANJE NA GLAS.

Če imate pri roki kakšno »žrtev«, željno nesebične pomoči, naj vam bere na glas. Takoj boste začutili nenaravnosti, motnje v naravnem tempu. Pri besedilu, ki ni del premege govora – dialoga, si lahko zaradi poudarkov določenih lastnosti dovolite kakšno bolj eksotično besedno zaporedje. A poudarjam – naj bo v službi pripovedi in ne demonstracije vašega stavčnega inženirstva.

Pri dialogih (več o tem v ustreznem podpoglavju) si ne morete dovoliti zatikajočega, nenaravnega ali kako drugače težko berljivega sloga. Seveda so povsod izjeme in tudi tu so. Z nenavadnim jezikom lahko poudarite kakšno posebnost, morebiti značaj ali poreklo. Del tempa je tudi igra s časi in perspektivo. Najbolje bo, če se posvetimo še eni pomembni točki – melodiji in zvenu pripovedi.

7. 6. 2. Melodija zvonjenja

Pesniki so mojstri tvorjenja melodičnih in ritmičnih zaporedij. Resnično je tako. Poezija mora imeti tekoč ritem, sicer izgubi svoj osnovni namen. Najosnovnejše poznavanje poezije vam ne bo služilo zaradi poetičnega, temveč tekočega in naravno melodičnega podajanja pripovedi.

Zaradi melodije vam priporočam obisk kakšne pesniške delavnice ali vzemite v roke priročnik za pisanje poezije. Tudi v slovenskem jeziku imamo nekaj literature, ki se poezije loteva z bolj praktičnega, rokodelskega vidika.

Prve pripovedi so bile zapisane v obliki verzov, saj gre poetično besedilo lažje v uho. Najzgodnejše ustno izročilo je sprva obstajalo v obliki lepo zvenceh lirskih besedil. Na um mi padeta dva slovenska dela, ki ustrezata temu:

- **Dr. France Prešeren: Krst pri Savici** (vsi vemo, kdaj in kje se dogaja).
- **Andrej Ivanuša: Vilindar** (ker večina ne ve - dogaja se v svetu slovenske mitologije).

Ker gre za priročnik za pisanje proze, vas ne bomo pošiljal v labirint poezije. Vedeti morate zlasti to -pomemben element melodije pripovedi je nizanje harmonično zvenceh besed. Mogoče to najbolje ilustrira praktični primer.

Marko je postal pravi virtuoz pod košem. Ana ga je požirala z očmi in kovala načrt, kako ga bo speljala tisti važički Mihaeli. Le kaj si Marko misli, da še vztraja s takšno avšo?

Če gornji odstavek glasno preberete, vam bo šel v ušesa. Nikjer zatikanja in neprijetnih motenj. Sama narava dogodka je takšna, da ne potrebuje nobenega dodatnega okraska, zgolj dovolj tekoče zaporedje besed, povedi in stavkov. Lahko pa bi dogajanje »lirično« začinili. Pa dajmo »poetizirati«!

Marko je sanjski fant, njegove čudovite predstave vedno poženejo kri po žilah vseh deklet šole. Ana je sanjarila strastno mehke trenutke v njegovem objemu. A od sanj do resničnosti je še ena ovira, grda ovira, ki jo vedno razbesni. Tista napihnjena Mihaela misli, da je cela šola njen lovski okoliš, njena lastnina. A Marko, o čudoviti Marko. Kaj pojava iz nebeških sanj vidi na čarovnici?

Malce sem pretiraval, pravzaprav grdo iznakazil opis dogodka, a mnogi avtorji niso daleč od tega, kar sem napisal.

Vsekakor razumete bistvo! Kaj je narobe z drugim, recimo mu »poetičnim« odstavkom? Najbolj boleča cokla je očitna - ne bere se tekoče. Takšen način pisanja ne more prevladovati v proznem delu, namenjenim pripovedovanju zgodbe. Malce besedno in slogovno dodelan je lahko dobrodošel, če ima jasen namen v tempu in melodiji pripovedi. Ampak, vedno je ampak, takšen način podajanja naj bo v manjšini, z zelo jasno in prepoznavno vlogo v službi podajanja vsebine. Uporabi naj ga samo mojster, ki zna zabrenkati na strune bralčevih občutkov. Vajenci se jim raje izognite.

Kakor hitro opazite v recenziji, kako recenzent oz. kritik oha in aha spričo avtorjevega sloga pisanja, njegove metafizične liričnosti ipd., je to alarm, da z zgodbo mogoče ni vse OK. S svojim načinom izražanja, recimo mu metanja besedne megle, želi zamaskirati pomanjkanje zgodbe ali njene konsistence, a kritik oz. recenzent je nasedel (ali pa je v ozadju kaj hujšega).

Dajmo se še malo pomuditi pri zvenu in melodiji. Tudi v prozi ni nikoli preveč dobrih vibracij.

Tedaj ga prestrelijo Lučkine besede:

»Boris, se ti vračajo moči? Si se navadil na oba prstana?«

Boris prebledi. V njem se odvrti film groze in obupa. Že hoče stopiti na prvo stopnico, ko se sunkovito obrne. Sreča se z njenim ljubkim obrazom:

»Kaj si rekla?«

Lučka se prisrčno nasmehne:

»Kar si slišal. Če resno misliš z zaroko, kot bodoča zakonca ne smeva imeti takšnih skrivnosti. Ne moreva si zaobljubljati zvestobe do groba na različnih bregovih rajske reke. Zate ne vem, a jaz zaobljube, resnico in ljubezen jemljem zelo resno.«

»Kako veš? Od kod?« izgubi tok misli, besede potihnejo. Ves se napne. Adrenalin ga napolni z novo energijo. Zdaj je plenilec pred plenom. Srage potu se nabirajo.

Ona se lahkotno nasloni na mizo in ga motri z prežečim pogledom. Kljub ostrini modrih oči na obrazu ostane sled prikupnega nasmeha nedolžnosti:

»Seveda moram vedeti. Ti tepček. S komer si se družil in od kogar si srkal modrosti, ta te je zelo slabo naučil glede narave božjega ravnotežja. Zelo slabo.«

Tole zgoraj je ekskluzivni odlomek tretjega dela prve slovenske sodobne fantazijske sage Vitezi in Čarovniki. Ker gre za delovno besedilo, pravzaprav osnutek, ga zlahka seciramo, saj takšen najbrž ne bo prišel v končno verzijo.

Mogoče na prvi pogled ni nič narobe. Vendar je. Besedilo preprosto ni dovolj tekoče, nima potrebne-ga veziva. Poskusite na glas prebrati in takoj pridejo na dan pomanjkljivosti. Težava ni samo melodija, ko bi bilo samo to ... Pa vzemimo v roke kirurški nož.

Najprej, takšen dialog se ne zagodi na način, kot je prikazan. Potem je preveč okraševanja. Bralcem je treba zaupati in zlasti kaj pustiti njihovi domišljiji.

Problem mnogih avtoric in avtorjev je, da vse hočejo podrediti svoji viziji in potem bralca stisnejo v kot. Kako se bralci odzovejo? Ob preveč solate, zlasti poetične, ki razmetava z opisi občutkov in nizanjem prispodob, se počutijo opeharjene. Vztrajajo, če tega ni preveč, a ko ugotovijo, da vse skupaj ne poteka v skladu s pričakovanji, prenehajo z branjem. Povprečni bralci so zelo plahe ptice.

Pomembno je, da besedilo po prvem zapisu ne oddate uredniku, temveč ga najprej pustite zoreti in potem izpilite, a o tem kasneje.

7. 7. Dialogi, gorivo dogajanja

Dialogi so izjemnega pomena. Pravzaprav so nujnost skoraj vsakega podajanja zgodbe¹. Ravno dialogi dajejo zgodbi tisto potrebno življenje in poganjajo dogajanje. So gorivo pripovedi in to upoštevajte.

Od primerne količine, dramatičnosti in perspektive dialogov je odvisno, kako tekoča je pripoved. Nespretno tempirani, nenaravni in neustrezni dialogi vedno pokopljejo še tako fini pripovedni okvir. Nekatere oblike uporabe dialogov ste že spoznali, zdaj vas bom spustil malce globlje v močvirje mehanike dialogov.

Pljunimo v šape in spesnimo odsek z dialogom.

Janez reče:

»Ne me fopat!«

Aleš odvrne:

»Saj te ne! Nina mi je rekla, da so dobili takšen primer.«

Janez reče:

»Vampir?«

Aleš odvrne:

»Natanko tako. Nina mi je rekla, da so vsi morali podpisati izjavo o molku.«

Janez reče:

»Ampak vampir. To ni mogoče. Gotovo gre za kakšno bolezen.«

Kaj mislite o zgodnjem odseku besedil, ki nikoli ne bo objavljeno?

Največja napaka je dolgočasno nakladanje Janez reče, Aleš odvrne. Temu se izogibajte, kot vampir križu in česnu.

Z dialogi lahko dirigirate melodramatičnost, kakor koli se to pocukrano sliši. Gotovo ste gledali kakšen blockbuster², kjer ne manjka izlivov melodramatske igre.

Melodramatičnost je dobra, če je dobro tempirana. A dobro je tempirana, če natančno obvladate točke preloma vaše pripovedi. Točka preloma je njihovo pravo mesto, kar najbolj poudarite ravno z dialogom. Kaj ni dramatično, ko orkester igra, a ladja se potaplja? Podajam primer. Sicer je boleče klišejski, a vendarle.

Grmenje udarnega vala je vse bližje. Ana in Miha sta se sprijaznila z usodo. Vdana sta v usodo tega poblaznelega sveta.

»Miha, ti je kaj žal?«

»Da,« otožno odvrne in poišče njene oči. Začuti naraščajoči sijaj obzorja:

»Žal mi je, ker sva toliko let izgubljala z zgrešenimi zvezami.«

»Čakala? Lahko sva srečna, saj nimava otrok, ki bodo prehitro končali svoje življenje.«

Se vam zdi dialog ob koncu sveta dovolj dramatičen? Meni se ne zdi. Pomislite! Bliža se konec sveta, na obzorju se že dviguje zarja udarnega vala, a ženska razmišlja o otrocih, ki jih ni. Tako se ne odzivajo zaljubljeni ljudje na pragu smrti. Ponovimo vajo z malce več takta.

Grmenje udarnega vala je vse bližje. S silovito hitrostjo se približuje sijaj ognjene stihije. Polnoč je, a nebo je razsvetljeno. Ognjeni jezdec apokalipse vedno pride v stilu. Miha in Ana se na verandi trdno držita za roke.

Usojenost en drugemu sta spoznala pred komaj pol leta. Prej sta hodila en okoli drugega kot mačka okoli vrele kaše.

»Miha, ti je kaj žal?«

On obrne oči proti njenemu otožnemu pogledu:

»Ne. Zakaj?«

»Ker sva tako dolgo čakala.«

»Bolje s tabo umreti, kot brez tebe živeti.«

Nebo zažari. Samo še nekaj trenutkov do divjega ognjenega jezdeca.

Ana se krčevito zakoplje v Mihov objem in s solzami v očeh zašepeta:

»Bo bolelo?« Miha začuti njeno drhtenje. Pomirjujoče zamrma:

»Ne.«

Zgornji zapis je zdaj bistveno boljši. Čeprav se sliši obupno klišejski, je naravnejši, bolje dvigne napetost.

Seveda se po prvem pisanju zgodbe ne sekirajte preveč. Piljenje dialogov je zelo zahtevno početje, saj liki svoje občutke izražajo samo z dialogi in opisi njihove telesne govorice.

Veliko avtorjev dela napako, ker pri dialogih pretirava z vulgarizmi, narečnim jezikom ali želi predavati o filozofiji. Tudi preveč jezikovno sterilni naj ne bodo, saj se ljudje ne pogovarjamo v knjižnem jeziku. Ključna lastnost dialogov je življenjskost in zdravo ravnotežje.

Uporaba vulgarizmov, torej spolnih organov in podobnega naj bo prilagojena ciljni publiku. Tudi raztelesenja in brizganje krvi naj bodo v mejah dostojanstva in ciljne starostne skupine. Zlasti za mlade je treba dialoge postaviti silno tankočutno, da ne izpadete sterilni, a tudi ne pregrobi in vulgarni.

Skupaj z dialogi gredo tudi točke preloma. To so posebni kosi pripovedi, ki služijo spremembi tempa, fokusa ipd. Gre za zgornje in spodnje točke preloma.

Točke preloma so sestavina pripovedi, na katerih se rada lomi hrbtenica dobrega. Kaj morate paziti pri postavljanju prelomnih točk?

- 1) Ne sme jih biti preveč.
- 2) Ne smejo biti postavljene pregosto.
- 3) Za vsako točko preloma mora biti pasaža umirjanja.
- 4) Za vsako točko morate pripraviti pravo mero naraščanja dramatičnosti.
- 5) Intenzivnost dramatičnosti naj bo povezana s pomembnostjo prelomne točke.

Dialog vas lahko reši mučnega opisovanja. Sistem **mojstra in vajenca** ali **kolega-kolega** je odlično nadomestilo za dolgočasno ubijanje bralstva z opisovanjem (še pomnite poglavje o opisovanju?), tokrat se tega lotimo s stališča dialogov. Najprej podajmo litanije za lažji spanec.

Že 500 let ni nihče zmotil Orionovega miru v bližini središča pekla strašne Meglice smrti. Na vseh galaktokartah je meglica označena kot smrtonosno območje. Zakoniti dedič Imperija Atlantida, Harold II Kaladski, je bil zadnji prišlek. Z njim se je začela nova doba. Skrivnost potresov na večjem delu sveta je božji dar jutrišnjega dne in prekletstvo sedanjosti.

Deset let po Prihodu so plemena Oriona začela z obeleževanjem prihoda kralja boga. Čeprav se je kaladska kraljeva kri že dvaindvajsetkrat zmešala z lokalno krvjo, je po Izidini in Horusovi milosti ostala popolnoma čista in z vsako generacijo še močnejša. Harold XXIII je nenavadno belopolt mož temnih las in nenaravno sinjemodrih oči. Skozi njih se je v ta skriti svet, seme Rejevega cesarstva, izlivala sama božja volja Trojstva.

Navidezno krhko telo skriva izjemne moči, dar Izide, Ozirisa in Horusa.

Na 489. praznovanju praznika sina imperija je *edanai malahi* Harold XXIII Kaladski znova govoril o Rejevi legendi. Izbrani borci vseh dvanajstih plemen Oriona so zamaknjeno poslušali zgodbo o Rejevem maščevanju. Skrinje glasov so utihnile pred 420 leti. To je pomenilo, da je Imperij izgubil Kolonije v okolici Meglice smrti. Harold je govoril o čarovnicah, ki so pogubile Imperij. Re jim je vzel most med svetovi in nekdanj vesoljni imperij pahnil v bolečino padca. Re je poslal Horusa in Maat, naj nekdanje srce Imperija spremeni v pogorišče Demonskega sektorja, prepovedanega za vsa bitja luči. Kazen za strašno herezijo demonskega trojstva Kleone, Gerone in Anastazije je lahko samo boleče uničenje spomina na njih.

Zgornji del je lahko del sinopsisa, osnutka, nikakor pa ne sme biti del povesti, ki bi ugledala luč objave. Takšno opisovanje bi lahko začnil še malce z eskapadami poetičnosti in meditiranjem o načinih umiranja nekdanjega imperija. Takšna dela pišite, če želite ljudi zazibati v spanec ali jim vzeti voljo do branja svojih del.

Kako lahko ukrepamo do boljšega besedila?

Postavimo si magično nadgradnjo:

NE OPISUJ, TMEVEČ PRIPOVEDUJ.

Temu rečemo:

NE PRIPOVEDUJ, TEMVEČ POKAŽI.

Napredovali smo od opisovanja preko pripovedovanja do kazanja na pripovedni objekt. Če ima pripoved neko svojo nit, pokažimo nanjo. Ampak kako?

Preprosto, uporabimo to, kar imamo pri roki – like v pripovedi. Oni naj pokažejo, oni naj s svojimi akcijami posredujejo pripoved, a mi smo samo nekakšni poročevalci s terena. Zgodba nas mora obkrožati. Ko nas objame, je ne moremo in nočemo zapustiti.

Ravno zaradi učinkovite uporabe likov je pomembno, da so ti liki izdelani. Njihove osebnosti, zlasti pomembne za pripoved, morajo biti globlje od lepenkastih modelov. Kako jim podarite virtualno življenje? Z dogodki, kjer sodelujejo in dobivajo izkušnje. Najpomembnejše orodje so dialogi, njihova komunikacija z literarnim svetom in drugimi literarnimi liki. Z opisovanjem njihovih dejanj samo pripovedujete uspavanko.

Osebnost jim podarite tudi z značilnim načinom komunikacije. Tukaj bodo prav prišli vaši zapiski o posameznih likih. Naj se vam ne zgodi, da v enem poglavju v trenutku napetosti pred govorom zakašlja, v drugem pa se pogladi po bradi. Če si prej naredite »enciklopedijo« likov in njihovih značilnosti, se vam ne morejo zgoditi nedoslednosti, ki kazijo verodostojnost likov in posledično tudi pripovedi.

Vrnimo se k našemu primeru. Kako boste pokazali na zborovanje? Prej zapisano naj po potrebi, v malce manj podrobni obliki, služi kot »dokumentaristični« opis³, ki vam bo pomagal pri literarni obdelavi.

Uvedite še kakšen podporni lik, morebiti več njih. Prej opisano zborovanje torej doživimo skozi oči literarnih likov. Pokukajmo v dogajanje s sistemom mojster – vajenec (ker gre za kombinacijo veterana in mladeniča). Seveda ne pozabite na ravnotežje in točke preloma.

Algath je prvič na zborovanju. Prišel je skupaj z veteranom Sinadom. Razganja ga od radovednosti:

»Nikoli še nisem videl *edanai malahija*. Je res, da je čisto brezbarven?«

Sinadu že malce preseda spraševanje o vsem znanih zadevah:

»Saj veš, kakšen je.«

Vmeša se Kalah iz Severne Leaneje:

»Tudi ti si bil tako nepotrpežljivo nadležen,« ga sune pod rebra. Sinad jezno obrne glavo:

»Pa ne tako.«

Kalah se zareži:

»Še hujši si bil. Je to res že štiristo petinšestdesetič? Ima res oči kot nebo?«

Sinad mračno pihne:

»To že ne!«

Algath pristavi:

»Najbrž je vsakdo prvič poln vprašanj, čeprav vsi poznamo odgovore. A v živo videti triindvajsetega Harolda je nekaj drugega od svetlečih podob.«

Posedejo se na zunanji rob amfiteatra. Algath ne odneha z vprašanji:

»So res skrinje glasov že tako dolgo mrtve? Res lahko sprejmejo glasove zvezd?«

Kalah ga potreplja po ramenih:

»Ker sem šel čez svečeniško šolo, ti lahko odgovorim. Skrinje so pravzaprav prenosniki božjega glasu.«

»Božji glas?« se pogladi po bradi?

Stari mož prikima:

»Brez Rejevega božjega glasu ni melodije zvezd. Odkar je Re umolknil, je demonsko kraljestvo izginilo z robov naše meglice. Ta sijoča meglica,« dvigne pogled na svetlo nočno nebo, »ta božanska koprena zaščite pred herezijo demonskih čarovnic, je pod posebno Rejevo zaščito.«

Sinad prekine njuno debato:

»Zdaj se bo začelo. Haroldovi *oliam nanukhi* prihajajo!«

Kaleh prikima:

»Zdaj bo slišal, kar sem sam že dvaintridesetkrat slišal. Ampak iz ust *edanai malahija* je nekaj čisto drugega.«

Sveti stražarji naredijo polkrog. tedaj *neter eaba* Uniah Laman najavi božanskega kralja:

»Sin Izdide, sin Ozirisa, brat Neftise, blagoslovljeni nečak Maat, sam bog Horus, slavljeni z imenom Harold XXIII, *edanai malah* Orion, *erahak neter*, izvoljeni od Reja!«

Sinad je že velikokrat uzrl obličje Haroldovo. Znova ga presune.
Kaleh zašepeta:
»Tudi mene vedno znova presune.«
Algath zajeclja:
»Res je. Ta svetla, bela polt, te oči. Je res?« mu zastane beseda.
Kaleh zašepeta:
»Blagoslov je rojen iz najbolj gnusnega greha. Njegovo kri so ustvarile tri peklenke čarovnice. Keona, Geona in Anastá.«
»Psst!« Sinod živčno zasika.
Haroldov glas zadoni:
»Znova je ta dan!« in z očmi, ki sicer gledajo, a vidijo nekam izven vesolja, svečano premeri amfiteater. Algatha prestrelji hipen dotik sinjemodrih oči.
»Legenda! Novici ste jo slišali, brali o njej, a naj vam jo povem s svojimi besedami.«

Nova verzija prejšnje uspavanke je čisto druga zgodba. Čeprav govori o istem, to sporoča tako, da na posamezne elemente pripovedi kažejo liki te pripovedi. Čeprav je z dialogi in dodatnimi liki več besedila, je vse skupaj lepo berljivo in z ničemer ne žali bralečeve sposobnosti gradnje vizualizirane podobe vašega literarnega sveta. Bralec ni zunaj, temveč je znotraj. Je del zbranih v amfiteatru, zato ne potrebuje mučnega opisovanja. Tam je in sam naj si opiše, kar vidi. Ne vsiljuje mu svojih predstav.

Seveda predstavljen odsek ni popoln. Gre za delovno verzijo besedila iz serije povesti Atlantida.

Seveda liki sami zase ničesar ne zmorejo. V fazi načrtovanja sestavite nabor likov in zgodbo načrtujte tako, da se vam ne zgodi preveč enkratnih likov. Zoprno je, če je v vsakem poglavju nov nabor podpornih likov, ki so zgolj mašilo in povprečno inteligen ten bralec vas bo spregledal.

S tem se vrnimo k zgornjemu primeru. Trem omenjenim udeležencem zborovanja (Sinad, Kaleh in Algath) nisem namenil zgolj vloge v zgoraj zapisani sceni, temveč sem jim posvetil precejšen kos pripovedi. Tako celotna zgodba dobi potrebno konsistentnost. Prozna pripoved je pravzaprav zgodba literarnih likov. Konsistentna zgodba ima konsistentne like, ki jih ta zgodba spremlja. Ravno zaradi tega v krajših proznih delih ni množice likov, fokus je samo na enem liku, redko na dveh, a še to samo v posebnih primerih. Pravila lahko rušiš, ko jih popolnoma obvladaš.

Torej? Prišli smo do konca tega res začetniškega, najosnovnejšega nabora priporočil za uporabo dialogov.

Kako hitro prepoznate slabe dialoge?

Berite jih na glas. Lepo jasno in glasno, artikulirajte tudi občutke »igralcev« in »igralk«. Verjemite, ob tem se vam bo odprl čisto nov svet. Ravno dialogi so najobčutljivejši element melodije prepovedi. Če se vam pri branju zatika ali besede čudno zvenijo, potem je čas za popravila. Znova dolgočasno ponavljam, dajte pripoved v branje komu drugemu. Neobremenjena oseba bo hitro zaznala luknje in zatike. In potem ne bodite jezni, če vam reče:

»Joj, kako bedasti dialogi. Tako se nihče ne pogovarja.«

Recite hvala in popravite. Tudi literarno popolnoma neizobražen človek ve, kaj je nenaraven dialog. Zdaj pa seveda domača naloga!

1. naloga:

Na Ljubljanskem barju koliščarji naletijo na truplo vesoljca v skafandru.

Napišite zgodbo z in brez dialogov.

2. naloga:

V Mariboru ste v množici, ki je priča Hitlerjevemu obisku.

Napišite pripoved z dialogi in brez dialogov.

3. naloga:

Ste na prvem zmenku. Napišite zgodbo skozi oči dekleta in skozi oči fanta.

7. 8. Finomehanično poliranje

Izdelek s pisanjem še nikakor ni končan. Pravzaprav imate šele prvopis⁴, ki je zgolj polizdelek. Na področju slovenske proze sem zaznal problem poliranje končnega izdelka. Zlasti so problematični zaključki, ker se radi iztečejo v kr'neki. Kaj sem sodi? Naredimo listo »must do⁵«:

- 1) Besedilo za nekaj časa odložite. Ne dotikajte se ga vsaj nekaj tednov (ali vsaj dni). Ko se ga boste lotili v drugo, se boste prijemale za glavo, koliko nedoslednosti in nerodnosti ste zagrešili. Vajo urejanja in odlaganja v predal ponovite vsaj 3 do 4x. Roman nastaja vsaj 1 leto, malce obširnejše delo pa se medu tudi 3, 4 ali več let.
- 2) Tudi po nekaj branjih pred zaslonom je obseg napak še precejšen. Po nekaj branjih, ko ste zadovoljni, besedilo po potrebi (ali na zahtevo urednika) natisnite.
- 3) V normalnih razmerah tukaj namreč vskoči urednik, ki vas opozori zlasti na vsebinske in strukturne nedoslednosti (ker ga plača založnik, je njegova beseda običajno zadnja beseda ali si najдите drugo založbo). Urednik je tisti, ki v sodelovanju z avtorjem poskrbi za končno vsebino pripovedi. Ta del je ključen, a žal ponekod čisto spregledan. Včasih urednik celo določi naslov knjige ...
- 4) Pri tiskanju na papir ne varčujte s papirjem. Hvaležni mi boste, ker vam priporočam oblikovanje in tiskanje tako, kot zahtevajo uredniki literarno bolj razvitih od nas.
- 5) Popravke vnesite v elektronsko obliko in znova natisnite, tokrat gre besedilo k lektorju.
- 6) Lektoriranje⁶ – to ni uredniško delo, temveč korekturno. Lektor na koncu poskrbi za morebitne slovnične napake in zlasti jezikovne nerodnosti.
- 7) Knjiga gre v tisk, pripoved se bo objavila v reviji ali zbirki.

Vsekakor pa lahko kot suverena oseba naredite maksimalno za blagor svojega literarnega življenja.

Avtorji imate samo eno nalogo:

DOSTAVA VSEBINE UREDNIŠTVU.

!

Napaka, ki jo avtorji radi počnejo:

OBLIKUJEJO, LEKOTRIRAJO, UREDNIKUJEJO, ŠE PREDEN JE DELO DOKONČANO IN VREDNO LEKTORIRANJA, UREDNIKOVANJA IN OBLIKOVANJA.

8. Zaključek

Prebili smo se do zaključka. Ta elementarni priročnik je resnično ... elementaren. Začetniki boste v njem našli vsa osnovna literarna orodja za pisanje obrtniško dovolj dobre proze.

Vsi, ki že imate nekaj prakse in izkušenj, pa tod najdete zgoščeno vse, kar vas utegne zanimati.

Na koncu priročnika je seznam nekaj literature in virov. Omejil sem se samo na priročniško literaturo, a kasneje se lahko izobražujete tudi z bolj poglobljenimi (teoretičnimi) viri. Tudi kakšne delavnice vam bodo koristile. Nihče ni nikoli dovolj pameten, da ne potrebuje izobraževanja.

Največ lahko storite sami.

Pišite, pišite in še pišite. Poskušajte v različnih žanrih na različne načine. Eksperimentirajte. Dajte ljudem brati, naj odkrito povedo svoje mnenje in sugestije.

Seveda je nujno, da morebitne kritike in tudi negativna mnenja sprejmete in jih ne zavračate.

Mogoče boste doživeli veliko zavrnitev. Poskusite ugotoviti vzroke. Včasih ni problem vaše pisanje, temveč zahteve uredništva oz. razpisne komisije. Njihove zahteve so drugačne od vašega pisanja. To še ne pomeni, da v komisiji / uredništvu »nimajo pojma«, niti ni nujno, da je vaše delo slabo, temveč gre preprosto za drugačne okuse, a o okusih se ne razpravlja.

Ne bodite zadovoljni s svojim delom, ne prepričujte se, da česa ne zmorete ali ne znate. V pisateljevanju so edine omejitve vaš pogum, vztrajnost in domišljija.

Zlasti na začetku svoje poti boste prelili obilje znoja in doživeli ohoho razočaranj. Ne dajte se!

Izobražujte se in pišite, nakar še več pišite in še več se izobražujte.

V **Celjskem literarnem društvu** poskušamo pokrivati čim več različnih okusov in zvrsti. Z delavnicami poskušamo ponuditi osnovne veščine, da lahko potem sami hitreje in kakovostnejše napredujete.

Mi ne vihamo nosu nad različnimi literarnimi žanri. Posvečamo se gradnji kakovosti in širjenju žanrskega obzorja.

Naše društvo omogoča objavlanje v obeh naših revijah:

- Vsesledje (uredništvo: zoran.pevec@gmail.com)
- Supernova (uredništvo: bojan.ekselenski@gmail.com)

V nadaljevanju je dodatek o pisanju romana . V primeru, da vas privlači pisanje daljše pripovedi, razvoj likov in dogajanja, se le podajte na pot pisanja romana. Saj ne gre za neko obširno dodatno znanje, temveč predvsem specifično uporabo do zdaj pridobljenih pisateljskih veščin.

Ker danes nobeno uredništvo ne sprejema rokopisov, temveč samo še tipkopise, oziroma printe, je dodan kratek dodatek o računalniški podpori pisanja (računalnik + programska oprema).

8. 1. Celjsko literarno društvo (CLD)

CLD deluje že šestnajsto leto. Združuje pisano družčino avtoric in avtorjev različnih literarnih zvrsti. Društvo izdaja dve literarni reviji. Najstarejša je Vsesledje, ki je splošna literarna revija. Od lani (2016) pa izhaja tudi Supernova, prva in trenutno edina tiskana revija za spekulativno fikcijo.

Za članstvo in druge informacije o **Celjskem literarnem društvu** pišite na naslov:

- Celjsko.literarno@outlook.com
- Celjsko literarno društvo, Gledališki trg 4, 3000 Celje

Spremljajte nas na naši spletni strani <http://cld.si>

Začetek zgodbe

Zgodbe nikoli ne začnite z vremensko napovedjo.

Potek zgodbe:

- **Pripoved mora teči. Prosti spis z nizanjem zaporedja opisov ni zgodba, temveč uspavanka. Pripoved potrebuje like, dogajanje, prostor in komunikacijo.**

Viri in literatura

Nekateri osnovni viri

Žal so viri v slovenščini omejeni, kakšnih posebnih spletnih strani ni. Na to vas opozori dobri stric Gugl. Angleški viri so preprosteje dosegljivi. Če vpišeš »literar tools« ali »writing tools« dobiš množico razumljivih izhodišč, a pri iskanju s pojmi, kot so »literarna orodja« ali »pisateljska orodja«, boste deležni čuda zadetkov, a večinoma nekoristnih.

- <http://literary-devices.com/> - Izhodiščna stran za pridobivanje različnih nujno potrebnih znanj pri pisanju. Vse je lepo urejeno in razloženo, a zahteva znanje angleščine.
- <https://www.roanestate.edu/owl/elementslit.html> - odlično napisano in razumljivo, a zahteva znanje angleščine.
- <http://lit.ijs.si/hladnik.html> - zanimivo od Mirana Hladnika.
- <https://sites.google.com/site/kreativnopisanje/> - od Andreja Blatnika, malce se je treba znajti in pozor! Vsebina se posveča krajšim proznim delom, a temelji veljajo tudi za romane.
- http://sl.wikibooks.org/wiki/Kreativno_pisanje
- http://sl.wikipedia.org/wiki/Kreativno_pisanje
- <http://www.ljudmila.org/litcenter/>
- <http://www.andrejblatnik.com/kreativnipogovor.html>

Če poguglate in vpišete »writing novels« ipd. pa najdete toliko, da od obilja zaboli glava. Če poguglate pojem »pisanje romana«, boste naleteli na hrvaške oziroma srbske vire. Če vam jezik bivših bratskih republik ni neznanka, boste našli nekaj precej uporabnih vsebin.

Najprimernejši slovenski vir za začetnika in ne čistega začetnika

O pisanju kratke zgodbe je nekaj uporabnih knjig, a za pisanje romana v slovenščini žal (še) ni nobene, začetniku prijazne celovite knjige. S slovenskimi viri si lahko sicer pomagata, a priročnik v stilu »sam svoj mojster« boste zaman iskali.

S priročniki smo v Sloveniji nismo ravno med najbogatejšimi, a spodnji seznam zadostuje za kvaliteten začetek in napredovanje. Priročniki so za prozo in poezijo.

Zagotovo lahko priporočim sledeče:

- ⊗ Dr. Andrej Blatnik: Pisanje kratke zgodbe: od prvopisa do natisa (ISBN 978-961-6952-70-5)
- ⊗ Recenzijo omenjene knjige najdete v reviji Supernova št 2, letnik 2 ali v magazinu Jašubeg en Jered št. 39, letnik 9.
- ⊗ Šola kreativnega pisanja, Ljubljana : Cankarjeva založba, 1996, (ISBN 86-361-0963-9).
- ⊗ Dr. Miran Hladnik: Slovenski zgodovinski roman, Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2009 (ISBN 978-961-237-291-0).
- ⊗ Dr. Miran Hladnik: Trivialna literatura, [Ljubljana] : Državna založba Slovenije, 1983
- ⊗ Writing a Novel and Getting Published For Dummies
- ⊗ Outlining Your Novel: Map Your Way to Success

Za poezijo se tudi najde priročnik:

- ⊗ Dr. Zoran Pevec: Kako narediti pesem, Ljubljana : Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti - revija Mentor, 2006 (Begunje : Cicero) ISBN 978-961-6141-43-7.
- ⊗ David Bedrač: Brez uteži : priročnik o pesnjenju, Ljubljana : Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2007 (Begunje : Cicero), ISBN 978-961-6141-59-8

Nekaj je tudi na spletu:

Različni dodatni knjižni viri

- W. Theodor Adorno, Beležke o literaturi (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1999).
- Aristoteles, Poetika, prevod Kajetan Gantar (Ljubljana: CZ, 1982).
- Gottfried Benn, Problemi lirike (Ljubljana: Nova revija 151/152, 1994).
- Andrej Blatnik, Šola kreativnega pisanja (Ljubljana: Aleph, 1990).
- Milena Blažič, Kreativno pisanje (Ljubljana: DOMUS, 1992).
- Silvija Borovnik, Pišejo ženske drugače? (Ljubljana: Založba Mihelač, 1995).

- Dorothea Brande, *Becoming a Writer* (New York: Jeremy P. Tarcher/Putnam a member of Penguin Putnam inc., 1981).
- Terry Eagleton, *Književna teorija* (Zagreb: SNL, 1987).
- Hugo Friederich, *Struktura moderne lirike* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1972).
- Božidar Kante, *Kaj je metafora* (Ljubljana: Krtina, 1998).
- Božidar Kante, *Metafora in kontekst* (Ljubljana: Jutro, 1996).
- Matjaž Kmecl, *Mala literarna teorija* (Ljubljana: Mihelač in Nešović, 1995).
- Leon Kojen, *Metafora, figure i značenje* (Beograd: Prosveta, 1986).
- Janko Kos, *Literarna teorija* (Ljubljana: DZS, 2001).
- Jurij Kovič, *Pesem kot načrt in navdih (šola za pesnike)* (Grosuplje: Mondena, 1998).
- Steve Kowitz, *In the Palm of Your Hand* (Gardiner, Maine: Tilbury House, 1995).
- George Lakoff, Mark Turner, *More than Cool Reason, A Field Guide to Poetic Metaphor* (Chicago: The University of Chicago Press, 1989).
- Boris A. Novak, *Oblika, ljubezen jezika* (Ljubljana: Založba Obzorja, 1995).
- Boris A. Novak, *Oblike srca: pesmarica pesniških oblik* (Ljubljana: Modrijan, 1997).
- Boris A. Novak, *Ritem pri Šalamunu* (Ljubljana: Literatura, št. 65–66, letnik VIII, 1966).
- Boris Paternu, *Sonet in konstituiranje slovenske poezije, Sonet in sonetni venec, mednarodni simpozij v Ljubljani* (Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti, 1997).
- Denis Poniž, *Esej* (Ljubljana: Državna založba Slovenije, Literarni leksikon, 1989).
- Slovenska lirika 1959–1980 (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983).
- Ivo Stropnik, *Daljave* (Velenje: Založništvo Pozoj).
- Silva Trdina, *Besedna umetnost II* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970).
- Alberta Turner, *To make a Poem* (San Diego, California: Collegiate Press, 1992).
- Karl Vorländer, *Zgodovina filozofije* (Ljubljana: Slovenska matica, 1968).

Dodatni spletni viri

- <http://www.poetrymagic.co.uk/approaches.html>
- <http://epc.buffalo.edu/authors/bernstein/experiments.html>
- <http://www.uwec.edu/jerzdg/orr/handouts/Poetry/tips.htm>

Brezplačno pošiljanje večjih paketov datotek

- WeTransfer (<https://wetransfer.com/>) - spletni servis, ki omogoča prenos do 2 GB velikih paketov datotek, kar zadostuje za še tako bogato opremljeno knjigo.

KONEC